

ИЗВЕСТИЯ

списание на Икономически университет – Варна

<http://journal.ue-varna.bg>

СОЦИАЛНИТЕ ПРАКТИКИ, ПРИЛАГАНИ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ НА ЛОГИСТИЧНИ УСЛУГИ, КАТО ПРОЯВА НА КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ

Ваня БАНАБАКОВА¹

¹ Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново.
Email: v.banabakova@abv.bg.

JEL: L31, L8, M14

Резюме

В статията са изследвани еволюцията, характеристиките и ползите от приложението на концепцията за корпоративната социална отговорност. Представени са основните измерения на устойчивата логистика, която се базира на концепциите за корпоративната социална отговорност и устойчивото развитие. Изследвани са социалните измерения на устойчивата логистика, които се изразяват чрез социалните практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги. Изведени са изводи за социалните практики, към които основно се насочват доставчиците на логистични услуги и тези, които все още се подценяват. Изследвана е и ролята на дигитализацията в логистичния сектор и възможностите, които предоставя в социален аспект, свързан с работата на служителите в логистичните компании в кризисни ситуации (както разпространението на КОВИД 19).

© 2021 Икономически университет – Варна

Ключови думи:

корпоративна социална отговорност, устойчива логистика, доставчици на логистични услуги, социални практики

Цитиране: БАНАБАКОВА, В. (2021) Социалните практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги, като проява на корпоративна социална отговорност. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*, 65 (1), с. 70 – 86.

Въведение

Концепцията за социалната отговорност на бизнеса възниква в края на 19 - началото на 20 век в резултат от еволюцията на индустриалното общество. С изграждането на корпоративната структура на икономиката постепенно отговорността на мениджърите се разширява и в социалната област. Тяхната ангажира-

ност вече засяга не само акционерите, но и широк кръг от заинтересовани лица (клиенти, доставчици и общественост). Развитието на концепцията за бизнес, който е социално ангажиран, продължава, като според Боуен бизнесът трябва да бъде социално адекватен и е задължен да взема решения, които да съответстват на ценностите на обществото. За утвърждаване на концепцията за корпоративната социална отговорност са важни и постановките, според които социалната отговорност е не само поведение, съответстващо на закона, а нова, по-висока степен на признаване на социалните задължения от страна на компанията извън рамките на изискванията на закона паралелно със задълженията, определени в закона (Davis 1974; Бакърджиева 2006; Berle, Means 1934; Bowen 1964).

Логистиката и управлението на веригите на доставките оказват голямо влияние, както върху световната икономика, така и върху ежедневните дейности. Тенденциите на засилена глобализация, аутсорсингът, задълбочените взаимоотношения, високата степен на технологичност и гъвкавите процеси във веригата на доставки оказват положителен ефект върху логистиката и управлението на веригите на доставки. Но в същото време влиянието има и негативен ефект от гледна точка на устойчивостта по линия на нанасяне на редица вреди, като повишени емисии на парникови газове, използване на големи количества гориво и други природни ресурси, други форми на замърсяване, повишени нива на отпадъци от опаковки и други (Grant, Trautrim, Wong 2017). На тази основа се налага развитието на устойчивата логистика, която се базира на концепцията за социалната отговорност и концепцията за устойчиво развитие. Основните измерения на устойчивата логистика са икономическо, екологично и социално. Социалните практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги, са един от индикаторите за развитие на устойчива логистика и показателен пример за приложение на концепцията за социална отговорност.

Целта на настоящата разработка е да се открият характеристиките на концепцията за социалната отговорност и на базираната на нея устойчива логистика и да се анализират социалните практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги в страната като важна форма на проява на корпоративна социална отговорност.

При разработване на настоящото изследване и за постигане на научноизследователската цел са използвани научни подходи и методи като: структурен подход, процесен подход, системен подход, литературен обзор, исторически анализ, критичен анализ, сравнителен анализ, индукция и дедукция, анализ и синтез, проучвания на първична информация, чрез анкета и други.

1. Корпоративната социална отговорност

Основен въпрос, свързан с понятието корпоративна социална отговорност, е отношението между успешния бизнес и общественото благополучие. През 90-те години на миналия век концепцията за корпоративната социална отговорност става все по-ориентирана към пазарните резултати. Все повече заинтересованите страни приемат идеята, че стратегическото приемане на корпоративната социална отговорност води до финансова възвращаемост в дългосрочен план. Концепцията за корпоративната социална отговорност търпи еволюция и преминава през различни етапи. Тези етапи в хронологичен ред са, както следва: първият етап е характерен за 50-те и 60-те години на миналия век, вторият етап – за 70-те и 80-те години на миналия век и третият етап – за 90-те години на миналия век. Степента на несигурност по отношение на резултата, ако компанията се ангажира със социално отговорни дейности, е висока през първия етап, средна през втория и ниска през третия етап.

Корпоративната социална отговорност представлява бизнес философия, която предлага етиката и бизнеса да работят заедно. Корпоративната социална отговорност е сложна, многоаспектна и многопланова социално-икономическа категория, която непрекъснато се развива и обогатява. В основата на идеята за новия социален договор стои разбирането, че основната роля на всяка компания е да създава стойност, не само за собствениците, но и за всички заинтересовани страни и обществото като цяло. Корпоративната социална отговорност е бизнес философия, насочена към насърчаване на компаниите да се запознаят с въздействието на техния бизнес върху останалата част от обществото, включително собствените им заинтересовани страни и околната среда. Корпоративната социална отговорност може да се разглежда и като бизнес подход, който допринася за устойчивото развитие чрез предоставяне на икономически, социални и екологични ползи за всички заинтересовани страни (Демирева 2008; О'Вурне 2015; Beesley, Evans 1978).

Корпоративната социална отговорност засяга много заинтересовани страни и всички компании. Тя се отнася до много аспекти на стратегическата външна среда на компанията и ако е ефективно внедрена, може да бъде тактическо диференцирано конкурентно предимство по отношение на модела за създаване на стойност и стойностното предложение. Корпоративната социална отговорност е в основата на това как една компания да има положително въздействие върху обществото. (Eddy 2018). В съвременни условия концепцията за корпоративната социална отговорност е изключително актуална за всички икономики независимо от степента им на развитие (Бакърджиева 2006). Тя се явява проактивна фирмена

политика и не следва да се разглежда единствено като допълнителна финансова тежест, а като допълнителна опция за бъдеща добавена стойност и конкурентни предимства. С проблемите на корпоративната социална отговорност се ангажират големи международни научноизследователски екипи. Активни кампании в тази насока провеждат авторитетни институции, като Световната банка, Световният икономически форум, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD), ООН и други (Бакърджиева 2006).

Корпоративната социална отговорност е елемент на организационната култура, която изисква изпълнение на доброволно поетите от фирмите ангажименти, при което личната изгода и частните корпоративни интереси отстъпват на заден план и се утвърждава нова визия за корпоративни ценности. Бизнес практиката дава нагледни примери за това, че социално отговорните компании разгръщат по-успешен бизнес. В този смисъл корпоративната социална отговорност е значим икономически фактор, който води до създаване на добавена стойност и ползи в дългосрочен план.

Осъзнаването на необходимостта от приложение на корпоративната социална отговорност като част от ежедневните дейности не е лесен процес. В тази насока могат да се открият две ключови сили, които влияят върху бизнеса: правителствата и заинтересованите страни – клиенти, инвеститори, служители. Някои организации приемат с неохота необходимостта за приложение на корпоративната социална отговорност, принуждавани от националните закони или поради перспективата да загубят своите клиенти. Но други организации са вътрешно мотивирани да вършат добро или да подпомагат общностите независимо от мнението на други хора. За бизнеса приложението на практиките на корпоративната социална отговорност може да донесе **положителни резултати**, като: по-добра финансова ефективност и по-ниски оперативни разходи; подобрен имидж на марката пред клиентите, които компанията иска да привлече; допълнителни продажби и лоялност от страна на клиентите; повишаване на производителността и качеството; повишена способност за привличане на подходящи служители от гледна точка на техните знания, умения и опит; подобряване на безопасността и качеството на продуктите и услугите; по-широк достъп до инвестиционен капитал; подмяна на невъзобновяеми ресурси с възобновяеми; по-голямо рециклиране и екологизиране и по-добра възвръщаемост на инвестициите.

При разработване и реализация на програма за корпоративна социална отговорност е важно точно да се измерва нейното въздействие като за целта компаниите използват основно бенчмаркингът (Петров 2004), за да оценят своите инициативи за корпоративна социална отговорност или в сравнение със своите

конкуренти, или по отношение на въздействието на техните програми за корпоративна социална отговорност върху обществото и върху околната среда.

2. Развитие на устойчивата логистика в България

Развитието на устойчивата логистика се основава на концепцията за корпоративната социална отговорност. Според Корбанколева устойчивата логистика се разглежда в съответствие с разбирането за устойчиво развитие, дефинирано в доклад на Комисията „Брундланд“ като развитие, което задоволява потребностите на настоящето, без да лишава бъдещите поколения от възможността да задоволяват собствените си потребности и което включва ограничения, налагани от настоящото състояние на технологиите и обществените организации върху ресурсите на околната среда (Корбанколева 2015). В синхрон с визията за устойчиво развитие, което изисква използването на природните ресурси, насочването на инвестициите, ориентацията на технологичното развитие и институционалните промени да бъдат съвместими с бъдещите и настоящите потребности на обществото, устойчивата логистика поставя изискване за търсене на баланс между икономическите, екологичните и социалните аспекти при вземането на логистични решения относно процеса на удовлетворяване на изискванията на клиентите.

Устойчивите логистични практики се разглеждат съобразно трите стълба на устойчивото развитие, в резултат на което ползите от тях се оценяват като финансови, екологични и социални. За да бъдат подпомогнати и стандартизирани тези процеси и устойчиви практики, компаниите внедряват системи за управление на околната среда (СУОС) и специалната серия стандарти ISO 14 001 (Раковска и др. 2017).

Прилагането на устойчиви логистични услуги в България е в процес на развитие и следва, макар и с по-бавни темпове, световните тенденции. Анализът на състоянието на екологичните, социалните и икономическите практики в страната налага извода, че устойчивите логистични услуги в България са в начален стадий на развитие. Изключение прави малка група доставчици на логистични услуги, които имат лидерски позиции и прилагат в по-голяма степен устойчиви логистични практики. Степента на познаване на устойчивите логистични практики е недостатъчно висока, което налага необходимостта от извършване на множество подобрения и повишаване на знанията на организациите в областта на устойчивата логистика (Михова 2017). **Екологичните практики** се прилагат по-широко в областта на транспорта, дистрибуцията и рециклирането. Екологичните практики в областта на складирането, опаковането и управлението остават по-слабо засегнати и приложими. **Социалните практики**, които са свързани с условията

на безопасност, се прилагат от доставчиците на логистични услуги в най-голяма степен. **Икономическите показатели** показват, че организации, които прилагат устойчиви логистични практики, постигат положителни финансови резултати, нарастване на пазарния дял и като цяло е налице положителен ефект. Техният дял обаче не е голям. Основна причина е, че все още е висок делът на организациите, които не са започнали да прилагат устойчиви практики. Основните **фактори** за въвеждане на устойчиви логистични практики от страна на доставчиците на логистични услуги са предимно вътрешни за организациите и са свързани с подобряване качеството на продуктите, фирмения имидж и конкурентоспособността. По-малко организации се влияят от действията на своите клиенти като външен фактор за вземане на решение. По-голямо е влиянието на законодателните разпоредби, които имат задължителен характер. Сред **барьерите**, които възпрепятстват въвеждането на устойчиви логистични практики, основно се открояват вътрешните. Доставчиците на логистични услуги изпитват основно затруднения, свързани с внедряването на нови технологии и по-големите разходи за въвеждане на устойчиви логистични практики. Високите първоначални разходи представляват трудност основно за по-малките фирми. Това от своя страна води до недостатъчни инвестиции в областта на устойчивото развитие. Внедряването на устойчиви логистични практики започва с осъзнаване на необходимостта от тях от страна на управленския персонал. На тази основа по-големите организации показват по-висока степен на осъзнаване и съответно предлагане на устойчиви логистични услуги.

Важна предпоставка за изграждане на устойчиви логистични вериги е **дигитализацията**. „Много логистични компании обвързват бизнеса си с идеята за устойчиво развитие. С цел намаляване на въглеродните емисии фирмите се стремят да въведат процеси, чрез които да не оставят следи в атмосферата. За да постигнат ефективност и намалят въглеродните емисии, фирмите трябва да си сътрудничат с логистични компании, които предлагат „интелигентен“ транспорт и „по-умни“ процеси” (Nahata 2018). Дигитализацията води до революционни промени в бизнеса чрез увеличаващите се технологични иновации с вероятна цел постигане на по-устойчив начин за създаване на стойност. Освен хардуерно ориентирани мегатенденции, като роботиката, основно софтуерните цифрови технологии създават фундаменталната промяна в процесите, операциите, функциите и дори на целия бизнес модел. Но освен самото въвеждане на отделните технологии в различните области на приложение в транспортния и логистичния сектор, все още не е налице ясна картина на предпоставките и очакваните въздействия на цялостната дигитална трансформация. Затова е необходима методология за структурирана оценка на дигиталната трансформация. Подходът за оценка следва

да отчита икономическите, екологичните и социалните измерения на различни нива на планиране, като се фокусира върху съответните изисквания и влияния, които трябва да се получат (Fuyin, Alias, Noche 2019; Behmanesh, Pannek 2018).

3. Социални практики, прилагани от доставчиците на устойчиви логистични услуги

В основата на развитието на устойчивите логистични услуги е концепцията за корпоративната социална отговорност и концепцията за устойчивото развитие и респективно трите стълба – икономически, екологичен и социален. Те определят и желаните ползи от изграждането и предлагането на устойчиви логистични услуги, като финансови, екологични и социални. Доставчиците на логистични услуги, които работят в насока устойчивост, я залагат като приоритетна стратегическа цел (Раковска и др. 2017). В предоставянето на устойчиви логистични услуги в световен мащаб се запазва тенденцията за водещата роля на икономическия аспект, но екологичните и социалните аспекти непрекъснато увеличават своето значение за потребителите, което води до нарастване на техните очаквания и изисквания към обслужването. Устойчивите логистични услуги се превръщат в необходимост за конкурентно и устойчиво развитие на компаниите от логистичния сектор.

Социалното измерение на устойчивата логистика е свързано с прилагането на социални практики от доставчиците на логистични услуги. Основните насоки, в които се изследва степента на прилагане на такива практики от организациите в логистичния сектор, са условията на безопасност и предприемането на социални мерки по отношение на служителите и обществото (таблица 1.)

Таблица 1

Показатели за оценка на социалните измерения на доставчиците на логистични услуги

Условия за безопасност	Мерки за подобряване на условията за безопасност	Мерки към служителите	Мерки към обществото
Ергономични работни места	Медицински прегледи преди назначаване	Обучение на новопостъпили служители	Промотиране на екопроекти
Защита на здравето (например от вредни емисии, лъчения и други)	Профилактични медицински прегледи	Програми за регулярно обучение и развитие	Наемане на дългосрочно безработни

Ваня Банабакова. Социалните практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги, като проява на корпоративна социална отговорност

Защита от инциденти при транспорта	Обучения за безопасна работа	Редовни проучвания на удовлетвореността на служителите	Обучение на стажанти
Защита от инциденти в зоните за съхранение	Подобрения на системите за сигурност на транспортната и складовата техника	Индивидуално работно време	Обучение на инвалиди
Защита от инциденти в зоните на товарене/разтоварване	Сътрудничество с клиенти	Възможности за кариерно развитие	Друга подкрепа за социални проекти (например организационна или управленски)
	Сътрудничество с други логистични фирми	Финансово стимулиране при добри резултати	Дарения за социални проекти
Грижа за децата на служителите			

По отношение на **условията за безопасност** (Раковска и др. 2017) организациите следят за поддържането на много добри условия на безопасност. Част от логистичните дейности са свързани с работа в специфични условия (например в складове със специализирано оборудване и съхранение на стоки), с техника, изискваща висока квалификация, и работа в зони, където се извършват товаро-разтоварни операции и се движат тежкотоварни превозни средства. Тези рискови условия в комбинация със строгите изисквания, регламентирани в Закона за здравословни и безопасни условия на труд, са предпоставка за повишено внимание на организациите към техните служители. По отношение на **ергономичността на работните места** е дадена по-ниска оценка за осигуряване на ергономични работни места, която вероятно е резултат от подценяване на този фактор от работната среда. Във връзка със **защитата от инциденти в зоната на съхранение** – съобразно вида на организациите са налице значими разлики само при транспортните фирми по отношение на двата показателя: защита от инциденти в зоната на съхранение и ергономични работни места. За тези показатели те дават по-ниски средни оценки, което е логичен резултат от гледна точка на предмета на тяхната дейност. Посочените практики са типични предимно за дейността на организациите за складови услуги и за логистичните компании. Социалните практики се прилагат в по-голяма степен от страна на средните и големите фирми, но техните оценки надвишават незначително тези на микро- и малките фирми.

Това от своя страна е признак за изравняване на усилията, които организациите полагат в областта на условията на безопасност независимо от тяхната големина.

Важни са и **мерките, предприети от логистичните фирми за подобряване на условията за безопасност**. Почти всички мерки се прилагат в над 60% от фирмите. По отношение на **обучението за безопасна работа** – на него се обръща най-голямо внимание (при 90% от фирмите), защото необходимостта от ефективна и безопасна работа с машини, съоръжения и транспортни средства е голяма. Тази мярка изисква по-малко инвестиции, а се постига по-висока ефективност спрямо другите мерки. За **предварителни и профилактични медицински прегледи** – процентите, които са относително ниски – съответно 61,8% и 68,2%. Това е резултат от задължителния им характер за почти всички категории труд. Прегледите преди назначаване са важни за установяване на здравето на съответния служител и може да бъдат свързани с програми за заетост на лица в неравностойно положение. Тези проценти може да са резултат от неспазване на някои задължителни разпоредби, свързани със здравето на служителите и неговото проследяване. За показателя **безопасност на техниката, свързана с логистичните дейности**, 69% от фирмите посочват подобряване на своите системи за сигурност на транспортната и складовата техника, което показва тяхната загриженост за безопасността на служителите в техническо отношение. Тази мярка е пряко свързана с повишаване на социалната устойчивост на предлаганите услуги. По отношение на **сътрудничеството с други логистични фирми** процентът е по-нисък – 40,2%, което показва, че фирмите, които си сътрудничат с други доставчици на логистични услуги по отношение на социалните мерки, са по-малко на брой. Сътрудничеството между организациите в логистичния сектор се намира на ниска степен на развитие, което може да се обясни с все още ниската организационна култура в това отношение.

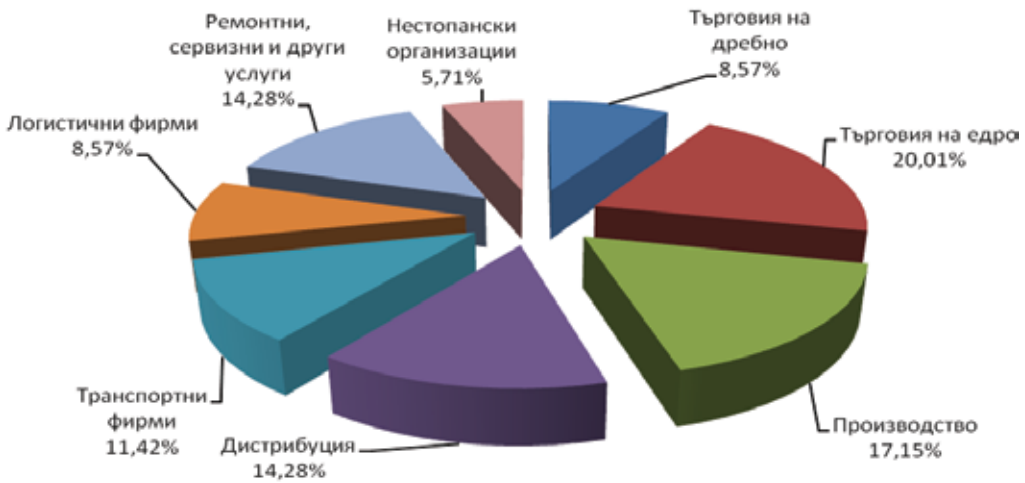
Важни са и резултатите от анализа на прилаганите **социални мерки по отношение на служителите и обществото** (Раковска и др. 2017). По отношение на **обучението за новопостъпили** в над 90% от фирмите се практикува провеждане на обучение за новопостъпили служители. Само 2,3% не планират обучение за нови служители. Изводът е, че фирмите от логистичния сектор обръщат голямо внимание на обучението и квалификацията на служителите и че секторът има свои специфични потребности от умения на персонала. **Финансовото стимулиране на служителите** е една от най-често използваните практики, която не се планира само при по-малко от 4% от предприятията. **Програмите, свързани с регулярното развитие, проучвания за удовлетвореността на служителите и възможност за кариерно развитие**, се прилагат в около 50% от фирмите, а в от 25 до 35% от тях се планира да бъдат внедрени. Тези мерки водят до повишаване

удовлетвореността, развитието и квалификацията на служителите, което от своя страна повишава лоялността на служителите към компанията. На тази основа те се явяват важна социална практика. **Индивидуалното работно време** не се планира в 32,6% от фирмите, за разлика от повечето социални практики, които, ако не се прилагат в настоящето, се планират за приложение в бъдеще. Това представлява сериозна пречка за постигане на по-голяма гъвкавост в дейността на една трета от изследваните организации, предлагане на комплексен набор от логистични услуги и за интегрирането им в управлението на веригата на доставките. По отношение на **грижата за децата на служителите** тази практика се прилага само в 20,6% от изследваните фирми, а в 36,4% от тях не се планира да се развие. Мярката е специфична и изисква допълни усилия от страна на фирмите, но в дългосрочен план може да бъде много полезна, когато се цели запазване на персонала.

Оценката на социалните практики по **отношение на обществото** показва, че има сериозни различия между отделните мерки по отношение на тяхното прилагане, планиране и непланиране. За **обучение на хора в неравностойно положение и промотиране на екологични проекти** е налице висок процент (55,5%) на фирмите, които не планират обучение на хора в неравностойно положение и промотиране на екологични проекти (46,1%). Но около 25% от фирмите планират внедряване на тези обществено значими практики в подкрепа на хората и околната среда. За **наемане на дългосрочно безработни и оказването на подкрепа за социални проекти** тези практики не се планират в около 30% от предприятията. Същевременно обаче около 30% от фирмите планират да развият тези практики в бъдеще. Тези практики могат да бъдат много полезни за обществото, от една страна, и за доставчиците на логистични услуги, от друга страна. По отношение на **дарения за социални проекти** това е най-разпространената практика (почти в 50% от фирмите), защото е най-лесна и е средство за обществен принос с бърз ефект. Те, за разлика от останалите практики по отношение на обществото, не са толкова устойчиви във времето поради еднократния си характер. **Обучението на стажанти** се прилага често (в 47,3% от фирмите) и се планира в 35,9% от тях. Тази практика има дълготраен ефект и потенциал, защото развива човешките ресурси на фирмите и паралелно помага за стартиране на професионалното развитие на младите хора (Раковска и др. 2017).

Резултатите от изследването се потвърждават и от друго проучване сред предприятия, извършващи логистични услуги (проучването е проведено чрез анкета през 2019 г. от автора на настоящата разработка, като в него участват 35 респондента – предприятия, извършващи логистични услуги). Изследваните предприятия са от различни сфери на дейност – търговия на едро, търговия на

дречно, международна търговия, дистрибуция, производство, транспорт, логистика, ремонтни, сервизни и други услуги и две нестопански организации, които също извършват логистични услуги и обслужват потребители. Според обема на дейността и броя на персонала предприятията са основно малки и средни и едно от тях може да се определи като голямо – логистичната фирма със седалище Виена, Австрия. Разпределението на изследваните предприятия според сферата на дейност е представено на фигура 1.

Фигура 1. Сфери на дейност на проучваните предприятия

Изследваните предприятия са от различни области на страната и от чужбина – Великотърновска, Габровска, Софийска, Шуменска, Варненска области и от Виена, Австрия и Прищина, Косово. Предприятията, обект на проучване, могат да бъдат определени като 1PL, 2PL и 3PL доставчици на логистични услуги.

На въпроса, насочен към проучване на мнението на респондентите дали считат, че е необходимо приложението на социални практики в тяхната дейност, 94,28% са отговорили положително и само 5,72% – отрицателно (фигура 2).

Големият процент на положителните отговори категорично показва, че доставчиците на логистични услуги осъзнават необходимостта от приложение на социални практики.

Фигура 2. Необходимост от приложение на социални практики от доставчиците на логистични услуги

Следващият въпрос акцентира върху вида на социалните практики, които всяко от предприятията счита, че са необходими. В тази насока отговорите са различни съобразно вида на дейност, големината на предприятието и осъзнаването на необходимостта от приложение на концепцията за корпоративната социална отговорност. На фигура 3 е показано разпределението на отговорите по видове социални практики. Всеки от респондентите е посочил повече от една социална практика.

Фигура 3. Видове социални практики, прилагани от доставчиците на логистични услуги

Анализът показва, че основните социални практики, които се прилагат са осигуряване на добри условия на труд, вземане на адекватни мерки за безопасност, социални практики, насочени към персонала и провеждане на политика на трайни взаимоотношения с клиентите и с доставчиците. По-малък е процентът на тези предприятия, които насочват своите усилия към целенасочено обучение на персонала. Това са основно по-големите предприятия. По-малките подценяват ролята на тази практика като не отчитат ползите както за тяхната дейност, така и за повишаване на удовлетвореността на техните служители. По-малък е процентът на предприятията, които считат за важни социалните практики, насочени към обществото. Основната причина е, че все още не е осъзната в достатъчна степен необходимостта от прилагане на такива практики за повишаване на имиджа на предприятието и на доверието на клиентите в него. Друга важна причина е ограничените финансови възможности на по-малките предприятия и невъзможността да отделят ресурс за такива социални практики. Прави много добро впечатление, че почти половината от изследваните предприятия прилагат екологични практики – 40%. Това ясно показва, че те осъзнават необходимостта от прилагане на мерки за опазване на околната среда и грижа за здравето на хората.

Съвременната логистика не може да функционира без приложение на **дигитализацията, основана на информационните технологии**, защото те са един от главните източници за повишаване на производителността и конкурентоспособността. Дигитализацията и базираните на нея информационно управляващи системи, използвани в логистиката „могат да се адаптират към нуждите на всяко предприятие, предоставящо логистични услуги. Процедурата по внедряването, настройките и обучението се извършва основно от ИТ компаниите” (Благоев 2009). Проведено проучване (проучването е осъществено през периода 15.01.-15.02.2021 г. чрез метода на анкетата от автора на настоящото изследване, ръководителя и други членове на научния екип по проект № КП-06-Н-45/1 „Дигитализация и дигитални компетентности – тенденции и иновативни практики във висшето образование и пазара на труда“), показва, че логистичните компании осъзнават необходимостта от дигитализацията и внедряването на базираните на нея информационно управляващи системи и правят необходимите инвестиции. В тази насока са изключително важни ефективната комуникация и взаимодействие между доставчиците на логистични услуги (възложители) и ИТ компаниите (изпълнители), защото те са основната предпоставка да се осигури качествен и адекватен на потребностите информационен продукт, който да гарантира предоставянето на качествена логистична услуга. Проучването показва, че само 33% от респондентите показват, че са изпитвали затруднения в комуникацията си с ИТ специалисти заради използваните от тях специфични термини. 33% посочват, че

рядко са изпитвали затруднения от такъв характер, а останалите 33% заявяват, че не са имали такива затруднения.

Високото ниво на дигитализация в логистичния сектор се оказва важна предпоставка за доброто функциониране на логистичните компании в условията на пандемията, свързана с разпространението на КОВИД 19. Дигитализацията даде възможност на служителите и ръководните кадри, с изключение на работниците, които изпълняват конкретни логистични операции, да работят от къщи или да имат гъвкаво работно време. Това също е пример за социални практики на доставчиците на логистични услуги, които полагат грижа за здравето на своите служители, от една страна, а от друга, осигуряват ефективност и ритмичност на логистичния процес. Реализирането на тези социални практики обаче е в резултат на осъзнаване и респективно поддържане на високо ниво на дигитализация в логистичните компании.

На основата на представените изследвания могат да се изведат следните **изводи**:

- По-голямата част от проучените доставчици на логистични услуги – 94,28%, считат че социалните практики са необходими. Организацията се стреми да предлага много добри условия на безопасност, които са специфични за логистичния сектор и акцентират върху мерките за сигурност.

- Повечето доставчици на логистични услуги прилагат различни социални практики, които са насочени както към своите служители, клиенти и доставчици, така и в полза на обществото. Логистичните компании обаче основно насочват своите усилия към социални практики, свързани с техните служители, които имат пряка връзка с извършваните дейности и качеството на предлаганите услуги и не развиват в достатъчно висока степен социалните практики, насочени към обществото.

- Важен социален ефект от прилагането на екологични логистични практики е намаляването на вредните въздействия върху здравето на човека и обществото.

- Голяма част от доставчиците на логистични услуги осъзнават необходимостта и ползите от приложението на концепцията за корпоративната социална отговорност.

- В настоящите кризисни условия, свързани с разпространението на КОВИД 19, дигитализацията в логистичния сектор се оказва изключително важен фактор не само за неговото ефективно функциониране, но и като възможност за запазване на здравето на служителите, работещи в логистичните компании.

Използвана литература:

1. Бакърджиева, Р. (2006) *Корпоративна социална отговорност с европейски измерения*. // Национална научна конференция „Социално-икономическо развитие на България в Европейския съюз (проблеми и перспективи)“. Велико Търново: УИ „Св. Св. Кирил и Методий“, с. 50-52.

Bakardjieva, R. (2006) *Korporativna socialna odgovornost s evropejski izmerenja*. Nacionalna nauchna konferencija “Socialno-ikonomichestko razvitie na Bulgaria v Evropejskia sauz (problem I perspektivi). str. 50-52, UI “St. St. Kiril I Metodii”, V. Tarnovo.

2. Благоев, Бл. и др. (2009) *Стопанска логистика*. Варна: Наука и икономика, с. 176.

Blagoev, Bl. et al. (2009) *Stopanska logistika*. Varna: Nauka I Ikonomika, p. 176.

3. Демирева, Т. (2008) *Корпоративна социална отговорност. Увод в социалното предприемачество*. София: Общество и знание, с. 47.

Demireva, T. (2008). *Korporativna socialna odgovornost. Uvod v socialnoto predpriemachestvo*. Str. 47. Izd. Obshestvo I znanie, S.

4. Корбанколева, И. (2015) *Устойчива логистика и конкурентна способност*, В: Тодоров, Ф., (ред.), *Логистиката - възможности и предизвикателства*, с. 151 – 164. Издателски комплекс – УНСС, С.

Korbankoleva, I. (2015). *Ustoichiva logistika I konkurentna sposobnost*. In: Todorov, F. (red.), *Logistikata – vazmojnosti I predizvikelstva*, s. 151-164. Izdatelski kompleks UNSS, S.

5. Михова, Л., Раковска, М., (рец.), Толев, М., (рец.). (2015) *Устойчиви логистични практики в управление веригата на доставките*. // Тодоров, Ф., (ред.), *Логистиката - възможности и предизвикателства*, с. 294 – 303, София: УНСС.

Mihova, L., Rakovska, M. (rec.) (2015) *Ustoichivi logistichni praktiki v upravlenie verigata na dostavkite*, In: Todorov, F. (red.), *Logistikata – vazmojnosti I predizvikelstva*, s. 151-164. Izdatelski kompleks UNSS, S.

6. Михова, Л. (2017) *Възможности за развитие на устойчиви логистични услуги – макро- и микрореперспектива*. Дисертационен труд за придобиване на ОНС Доктор. стр. 82-104, стр. 105, стр. 185-191. София: УНСС.

Mihova, L. (2017) *Vazmojnosti za razvitie na ustoichivi logistichni uslugi – makro- I mikroperspektiva*. Disertacionen trud za pridobivane na ONS Doktor, str. 82-104, str. 105, UNSS, S.

7. Тодоров, Ф., (ред.). (2015) *Логистиката - възможности и предизвикателства*. София: УНСС.

Todorov, F. (red.). (2015) *Logistikata – vazmojnosti I predizvikelstva*. Sofia:

UNSS.

8. Петров, К. (2004) *Подход за устойчиво развитие на фирмите*. // Управление и устойчиво развитие, №3-4/2004(11), с. 68.

Petrov, K. (2004) *Podhod za ustoichivo razvitie na firmitr*. // *Upravlenie I ustoichivo razvitie*, №3-4/2004(11), p. 68.

9. Раковска, М. и др. (2017) *Логистичният сектор в България – състояние и насоки за развитие*. София: УНСС, стр. 95, стр. 177-181.

Rakovska, M. Mihova, L. I kol. (2017) *Logistichniyat sector v Bulgaria – sastoyanie I nasoki za razvitie*, str. 95q 177-181, IK – UNSS, S.

10. Berle, A. A., Means, G. (1934) *The Modern corporation and private property*. New York, p. 356.

11. Beesley M., T. Evans. (1978) *Corporate social responsibility: A reassessment*. London: Helm, pp.187-188.

12. Bowen, H. (1964) *The social responsibility of Business*. New York, p. 74.

13. O’Byrne, R. (2015) *Corporate Social Responsibility – Much More than Just Marketing*, Articles, Business Improvement, Corporate Social Responsibility.

14. Davis, R. (1974) *The Meaning and scope of social responsibility*, pp. 629, Issues and viewpoints, Englewood Cliffs.

15. Grant, D. B., Al. Trautrim, Ch. Y. Wong, (2017) *Sustainable Logistics and Supply Chain Management - Principles and practices for sustainable operations and management*, Second Edidtion, pp. 33, Printed and bound by CPI Group (UK) Ltd, Croydon CR0 4YY.

16. Eddy, B. F., (2018) *Corporate Social Responsibility Committee*, Reverse Logistics Magazine, Edition 16.

17. Fuyin W., C. Alias, B. Noche, (2019) *Applications of Digital Technologies in Sustainable Logistics and Supply Chain Management*, Department of Transport Systems and Logistics University of Duisburg-Essen Duisburg Germany.

18. Nahata K. (2018) *Тенденции, които ще направят революция в логистиката през 2018*. GLOBAL SUPPLY CHAIN.

19. Behmanesh, El., J. Pannek. (2018) *Ranking Parameters of a Memetic Algorithm for a Flexible Integrated Logistics Network*. // International Conference on Dynamics in Logistics, pp. 76-85, LDIC 2018, Bremen, Germany.

20. Report of the World Commission on Environment and Development: *Our Common Future* (2015).

**SOCIAL PRACTICES APPLIED BY LOGISTICS SERVICE PROVIDERS
AS A MANIFESTATION OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY**

Vanya BANABAKOVA

Abstract

The article examines the evolution, characteristics and benefits of applying the concept of corporate social responsibility. The main dimensions of sustainable logistics are presented, which are based on the concepts of corporate social responsibility and sustainable development. The social dimensions of sustainable logistics are studied, which are expressed through the social practices applied by the providers of logistics services. Conclusions are drawn about the social practices that are mainly targeted at logistics service providers and those that are still underestimated. The role of digitalization in the logistics sector and the opportunities it provides in the social aspect related to the work of employees in logistics companies in crisis situations (such as the spread of COVID19) are also studied.

Key words: *corporate social responsibility, sustainable logistics, logistics service providers, social practices*